

To stvar bode lahko izpeljati, ako so le nekateri ljubljanski učitelji in tovariši iz najbližje okolice¹⁾ zadovoljni v načelstvo stopiti in delati za stvar, in ako bodo zadovoljni tisti učitelji, kateri vodijo že obstoječe „denarne zavode učiteljske“ — ako smem s tem izrazom zaznamovati tiste učiteljske zavode v Ljubljani, kateri že imajo nekaj novcev (Vdovsko društvo, Narodna šola, Učiteljski konvikt), — da se od teh društev nabrani in prigospodarjeni novci vsaj deloma naložé pri novi učiteljski zadrugi. Naj se torej gosp. ljublj. tovariši posvetujejo o tem. Ako se dobi v prvem začetku le kakih deset za stvar vnetih tovarišev, skliče se lahko že o Binkoštih ustanovni občni zbor,²⁾ katerega se rad udeležim. Pravila, ki bi se skoro jednako glasila, kakor pri slov. posojilnicah, prinesem seboj in preskrbim tudi vse druge formalnosti, namreč registrovanje firme. Gospodje tovariši, kateri ste za stvar uneti, blagovolite se oglasiti pri „Učiteljskem Tovarišu“, kateri me bode o teku te stvari gotovo pravočasno obvestil.

Ivan Lapajne.

Ustavoznanstvo.

(Spisal Fr. Orožen.)

K.

Vlada avstrijskih in ogerskih dežel.

1. Vlada avstrijskih dežel.

Avstrijske dežele imajo svoje posebno ministerstvo, katerega področje je omejeno na avstrijske dežele. Avstrijske dežele so: Avstrijska pod Anižo, Avstrijska nad Anižo, Salcburška, Tirolska in Predarelska, Koroška, Štajerska, Kranjska, Primorska, Dalmacija, Češka, Moravska, Šleska, Galicija in Vladimirija ter Bukovina. Ministri so odgovorni državnemu zboru, imenuje jih pa cesar. Avstrijskemu ministerstvu je na čelu ministerski predsednik, ki je sedaj ob enem tudi minister za notranje reči.

Avstrijsko ministerstvo je razdeljeno po svojem področju v osem delov, katere vodijo dotični ministri. Avstrijski ministri so: 1. Minister za notranje reči; 2. minister za bogočastje in nauk; 3. minister za

¹⁾ Ljubljanski učitelji, ki žrtvujejo ves svoj prosti čas in svoje skromne moči za „Vdovsko učiteljsko društvo“, „Narodno šolo“, „Slovensko učiteljsko društvo (Učiteljski Tovariš)“ in „Učiteljski konvikt“, bodo gotovo tudi temu društvu, če se ustanovi, dragevolje žrtvovali svoje moči; istotako tudi tovariši iz okolice. *Uredn.*

²⁾ Naše mnenje je, da bi stvari več koristili, če sestavite, g. ravnatelj, z g. tovarišem Fr. Jakličem, učiteljem v Dobropolji, ki je sprožil to misel, načrt pravil ter ga objavite v našem listu, da potem vsakdo vidi, kakošen namen bi imela taka zadruga ter bi ne mogel potem nihče — vedoma ali nevedoma stvari napačno tolmačiti. *Uredn.*

pravosodje; 4. minister za denarstvo ali finance; 5. minister za trgovino; 6. minister za železnice; 7. minister za poljedelstvo; 8. minister za deželno brambo. Razun naštetih je še nekaj ministrov brez natančno določenega področja (ministri brez portfelja).

Avstrijsko ministerstvo je odgovorno državnemu zboru, ki ima pravico tožiti ministre. Od ministrov se sme zahtevati, da poravnajo škodo, katero so povzročili vsled protizakonitega uradovanja državi ali zasebniku. Tožene ministre sodi državni sodni dvor, v kateri sta volita gosposka zbornica in poslanska zbornica za dobo šestih let dvanajst nezavisnih in v zakonih izvedenih državljanov, kateri pa ne smejo biti člani državnega zbora. Proti sodbi takega sodišča nimajo ministri pravice priziva. Cesar more tako obsojenega ministra le v slučaju pomilostiti, če predlaga pomiloščenje zbornica, ki je tožila ministra.

Oglejmo si še posamezna ministerstva po njih področju:

1. Ministerstvo za notranje reči upravlja notranje avstrijske reči, n. pr. reči, ki se tičejo ustave, plemstva, občin, zdravstvene reči, preskrbovanje ubožcev, društvene reči, državljansko in domovinsko pravico, redarstvo, razvlastitev, popis ljudstva itd. Podrejene so temu ministerstvu cesarske namestnije in deželne vlade (v manjših deželah). Te deželne gosposke upravljajo politično upravo in oskrbljujejo vse reči posameznih dežel razun pravosodstva. C. kr. namestnik ali deželni predsednik zastopa presvetlega cesarja in vlado, ter je predsednik finančnemu deželnemu ravnateljstvu in deželnemu šolskemu svetu. C. kr. namestniku ali deželnemu predsedniku so podrejeni okrajni glavarji. Zraven okrajnih glavarstev ima malone vsaka dežela mesta s posebno občinsko ustavo (statutom). Taka mesta so neposredno podrejena c. kr. namestništvu ali deželni vladi.

2. Ministerstvo za bogočastje in nauk izvršuje zakone in naredbe o verskih in učnih rečeh. Temu ministerstvu so podrejene najvišje cerkvene oblasti v avstrijskih deželah, vseučilišča in sploh višja učilišča, deželni šolski sveti, okrajni in krajni šolski sveti, komisije za državne izpite in osrednja komisija za statistiko, akademije znanosti na Dunaju, v Krakovu in Pragi, osrednja komisija za preiskavanje in ohranitev zgodovinskih in umetnih spomenikov, geološki državni zavod in osrednji zavod za meteorologijo in zemski magnetizem.

3. Ministerstvo za pravosodje upravlja pravosodje, a nima nikakega vpliva na sodnijske razsodbe. Pravosodnja oblastva so: Najvišje sodišče na Dunaju, višja deželna sodišča, deželna in okrožna sodišča in okrajna sodišča, obrtna sodišča na Dunaju, v Brnu in Belskem, razsodišča za skladišče mesta Dunaja in za prepire pri voznini železniških in parobrodarskih družb na Dunaju, odvetniške in notarske zbornice.

4. Ministerstvo za denarstvo ali finance skrbi zlasti za državne dohodke in ima pod sabo vse urade, kateri se bavijo z upravo denarstva. Posebno spadajo sem finančni uradi, ki vodijo vse državne denarstvene reči v posameznih deželah. Temu ministerstvu so podrejena v večjih deželah finančna deželna ravnateljstva, v manjših deželah pa finančna ravnateljstva, katerim so podložne davkarije in carinski uradi. Tudi solni uradi v planinskih deželah so podrejeni ministerstvu, solni uradi v Dalmaciji, Galiciji in Bukovini so pa podrejeni dotičnim deželnim uradom.

5. Ministerstvo za trgovino upravlja trgovinske in obrtnijske reči, brodarstvo in zavode za občila (pošte, brzrojave in telefone) razun avstrijskih železnic. Oblastva za trgovino in občila so: Trgovske in obrtniške zbornice, c. kr. merosodna nadzorništva in merosodni uradi, c. kr. morski urad v Trstu, javni zavodi za kredit, obrt, zavarovanje, trgovino in občila itd.

6. Ministerstvo za železnice upravlja državne železnice, to so namreč po državi sezidane ali nakupljene železnice. To ministerstvo se je osnovalo leta 1896. in je prevzelo v svojo skrb železnice, katere je dotlej upravljalo ministerstvo za trgovino. Izločile so se iz ministerstva za trgovino vse železniške reči in dale ministerstvu za železnice, kateremu je tudi podrejeno generalno ravnateljstvo in generalno nadzorstvo državnih železnic.

7. Ministerstvo za poljedelstvo ima upravo raznih delov zemljedelstva, poljedelstva, logarstva in lova, rudarstva, državnih posestev, državnih gozdov in rudnikov (razun solarn), posestev verskega zaklada in učnih zalog. V področje tega ministerstva spadajo: Rudarska glavarstva in ravnateljstva, rudarski okrajni uradi, upravne oblasti gozdov državnih posestev, rudnikov in plavžev, kmetijska in gozdarska iskuševališča, deželnokulturna svetovalstva.

8. Ministerstvo za deželno brambo oskrbljuje avstrijsko deželno brambo, črno vojsko in žandarmerijo. V področje tega ministerstva spadajo tudi reči, tičoče se vojne dolžnosti, dopolnitev vojske, novačenje in skrb za oskrbovanje in nastanjenje vojakov. Nadpoveljstvo c. kr. deželne brambe je na Dunaju. —

Včasih tudi imenujejo „ministre brez portfelja“, kateri imajo manjše področje. Taka ministra sta bila n. pr. v Taffejevem ministerstvu minister za Češko in minister za Galicijo. V sedanjem Badenijevem ministerstvu je doslej le minister za Galicijo, ni pa ministra za Češko.

2. Vlada ogerskih dežel.

Po ogerskem državnem pravu je palatin kraljevi namestnik na Ogorskem. To dostojanstvo pa sedaj ni oddano, dokler ne določi njega področje poseben zakon. Ogerske dežele imajo avstrijskemu mi-

nisterstvu slično sestavljeno ministerstvo, katero posluje le za ogerske dežele in je odgovorno ogerskemu državnemu zboru. Ogersko ministerstvo šteje devet ministrov.

1. Ministerstvo za notranje reči ima politično upravo. Ogersko je razdeljeno v 64 županij (komitatov) in 25 mest s posebno upravo. Županije in samostalna mesta so neposredno podrejena osrednji vladi. V županijah je predstojnik „veliki župan“, v mestih „župan“. „Podžupan“ upravlja županijo, „županijski sodnik“ pa okraj.

2. Ministerstvo za bogočastje in nauk ima tisto področje kakor dotično avstrijsko ministerstvo.

3. Ministerstvo za pravosodje. Najvišje sodišče za Ogersko je septemviralni stol. Pod njim sta kraljeva sodnijska stola v Budapešti in Maros-Vasárhelyju. Kot prva instanca posluje 66 županijskih sodnih stolov in 374 okrajnih sodišč.

4. Ministerstvo za poljedelstvo, obrt in trgovino upravlja rudarstvo, logarstvo in brodarstvo.

5. Ministerstvo za občna dela in občila ima v svojem področju javne zgradbe, železnice, pošte in brzojave.

6. Ministerstvo za deželno brambo skrbi za dopolnitev, hrano in nastanjenje vojske, deželne brambe ali honvedov in črne vojske.

6. Ministerstvo za denarstvo ali finance ima v obče enako področje kakor slično avstrijsko ministerstvo.

8. Ministerstvo za Hrvatsko in Slavonijo posreduje med kraljem in hrvatsko-slavonsko vlado. Ban je na čelu kraljevi deželni vladi v Zagrebu, katera upravlja notranje in denarstvene reči, bogočastje in nauk in pravosodje. Kraljevi deželni vladi je podrejenih 8 županij in 8 kraljevih samostalnih mest.

9. Minister na najvišjem dvoru na Dunaju posreduje med kraljem in ogerskim ministerstvom.

(Dalje prih.)

Kulturne slike s Kranjskega.

(Spisal Jos. Ciperle.)

15. Slovenska država.

Sele po odhodu Longobardov v Italijo so jeli dihati prosteje Ilirci. Rimsko oblast po naših krajih so vničili polagom grmanski rodovi in ti so tudi odhajali drug za drugim. Zopet so jeli voliti Ilirci kneze iz lastnega rodú, zopet so vpeljali svojo lastno upravo in zopet so živeli po svoji stari šegi in navadi.

Najprvo je zasijala zlata svoboda deželi Koroški. Iz nje so odšli namreč najprvo oni narodi, ki so med narodnim preseljevanjem prišli